

KAZDAĞI VE ÇEVRESİNDE EKOLOJİ TEMELLİ ÇEVRE EĞİTİMİ

Sarıkız'ın zirvesinde

KAZDAĞI'NDA ZEUS MU SARIKIZ MI OTURUYOR?

TÜBİTAK Yer Deniz ve Atmosfer Bilimleri Grubu'nca desteklenen "Milli Parklarda Bilimsel Çevre Eğitimi" başlıklı doğa eğitiminin bu yılki son etkinliği 22-31 Ağustos 2004 tarihleri arasında Biga Yarımadası'nın çevreye en hakim dağı olan Kazdağı ve çevresinde yapıldı. Yürütücülüğünü 9 Eylül Üniversitesi'nden Prof. Dr. İbrahim Atalay, yardımcılığını Balıkesir Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Abdullah Soykan'ın yaptığı etkinliğe farklı üniversitelerin değişik bölümlerinden toplam 30 araştırma görevlisi ile projeyi kendi kurumlarında tanıtmak isteyen sınırlı sayıda izci lideri öğretmen, belediye halkla ilişkiler uzmanı ve TRT prodüktörü gibi farklı mesleklerden çalışanlar katıldı. Projenin eğitmen kadrosunu daha çok bölge çevresindeki üniversitelerden gelen öğretim üyeleri oluşturdu. Kendisi de öğretmen olan Zeytinli Belediye Başkanı Şadan Aytaç, eğitime katılanların konaklaması için Belediye Konuk Evi'ni, eğitim merkezi olarak kullanılması amacıyla Belediye'nin Kültür ve Sanat Evi'ni 10 günlüğüne ücretsiz tahsis etti (2003 yılında gerçekleştirdiğimiz Kazdağı eğitimi'nde de kendisinden aynı yardımları görmüştük!).

Eğitimin başladığı günlerde bölgede geleneksel "Sarıkız Şenlikleri" yapılageldiği için ilk iki günü, yöre insanının yaşadığı özgün kültürün Dr. Atıla Erden tarafından tanıtımı ve onun rehberliğinde Kazdağı'nın zirvesine çıkılarak şenliklere katılımla geçirdik. Böylece, eskiden Zeus'un mekanı olan Kazdağı'nın zirvesinde artık Sarıkız'ın oturduğunu daha başlangıçta öğreniverdik! İşte hikayesi;

Kazdağı'nın (İda) tarih sahnesine çıkışı Truva savaşının anlatıldığı İlyada Destanı ile başlıyor. Homeros'un M.Ö. 800 yılında (Truva savaşından yaklaşık 500 yıl sonra) söylencelerden yararlanarak yazdığı bu destanda İda dağı 47 ayrı yerde söz konusu ediliyor. İda, antik Yunan'da "orman", "sık ormanla kaplı dağ" anlamına geliyor. Destan'da, İda'dan "ormanlık", "bol su kaynaklı" "yaban hayvanlarının evi" gibi betimlemelerle bahsediliyor, tepesinde Zeus'un oturduğu belirtilerek burada yapılan ve Truva savaşının başlamasına yol açan ilk güzellik yarışması da ayrıntılı olarak anlatılıyor. Truva'nın düşüşünü bildiren ilk ateş de İda dağı'nın zirvesinde yakılır. Sonra ne olur? İda dağı'na, 1300 yılları başında, Karesi Beyliği tarafından, Ahmet Yesevi'ye bağlı, Horasan kökenli, şaman inançları ağır basan Sarı Saltuk'lu Türkmenleri yerleştirilir. Dağın kutsallığını fark eden Türkmenler, dağın adını, Asya'da, şaman ayinleri sırasında Göktanrı Ülgen'e sunulan kurbanları Tanrı'ya götürdüğüne inandıkları yaban kazı'na istinaden Kazdağı olarak değiştirirler. (yaban kazları, mevsimlik göçler sırasında çok uzun mesafeleri çok yükseklere uçarak katederler). Dağ'ın 1774 metre yüksekliğindeki zirvesine Sarı Saltuk'a izafeten "Babadağ", 1726 metrelik yükseltilisine ise, şaman inancında neslin devamını sağladığına inandıkları tanrıça Ayzıt'a izafeten "Sarıkız" derler ve dağda, her ağustos ayında Ayzıt'a (Sarıkız) kurban kesmeye başlarlar. Adı geçen kültür gezimizde Türkmenlerin kaz ayağı sembolünü elbiselerinde, başlıklarında (kepez ve

mezar taşlarında kullandıklarını gördük.

Yrd.Doç.Dr. Abdullah Soykan Kazdağı Milli Parkı'nın Doğal, Arkeolojik, Tarihi ve Kültürel Kaynak Değerlerini genel hatlarıyla anlatarak doğa eğitiminde işlenecek konuların özetini yaptı.

Prof İbrahim Atalay, "Kazdağı'nın Ekorejyon Sınırlarını" anlattığı konuşmasında, bölgesel sınırların çiziminde iklimin en önemli etmen olduğunu, iklimi en iyi yansıtanın ise bitki örtüsü olduğunu vurgulayarak bitki türlerinin Kazdağı gibi, meteoreoloji istasyonu bulunmayan dağlık alanlarda farklı yükselti basamaklarındaki ortalama yağış ve sıcaklık değerlerinin kabaca kestirilebilmesini sağladığını belirtti. Kazdağı'nda, kızılçam ve kermes meşesinin bulunduğu kuşağın yarı-kurak Akdeniz iklimini, karaçamların yoğun olduğu kuşağın, daha soğuk ve daha nemli geçiş iklimini yansıttığını, çayır ve ardıçların yer aldığı zirve bölgelerinin ise aşırı ağaç kesimi sonucunda orman örtüsünü kaybetmiş "antropojen step" i temsil ettiğini açıkladı.

Doç.Dr. F. Sancar Ozaner Manastırhan Butik Otel'in otantik ortamında "Kazdağı Örneğinde Ekoturizm Nasıl Gelişir? Marka Nasıl Yaratılır?" başlıklı konuyu katılımcıların katkılarıyla işledi. Ozaner, bir dere yatağındaki çakılların incelenmesiyle akarsuyun akış rejimi ve yukarı havzasında yer alan jeolojik formasyonların anlaşılabilirliğini katılımcılara uygulamalı olarak gösterdi. Aynı dere yatağındaki çakıllar üzerinde, çakıyla çizme, asit dökme gibi basit testler yaparak kayaç cinslerinin nasıl saptandığını da sergiledi.(Bu tür kolay-

ca yapılan gözlem ve testlerin özellikle izcilik eğitimlerinde uygulanmasının öğrencilerin doğanın dilini öğrenmesini kolaylaştıracağını düşünüyoruz.)

Kazdağı'nın kerestelerinin ihraç edildiği en önemli liman olan, ve İlyada Destanı'nda da sık sık adı geçen Antandros antik kentini, buradaki kazıyı yürüten Yrd.Doç.Dr. Gürçan Polat'ın rehberliğinde gezdik. Kent'deki buluntuların en çarpıcı ve benzersiz olanı MÖ 8.yy ile MS 1. yy arasına tarihlenen üst üste, farklı tipte mezar katları. Virgil'in Aeneid adlı eserinde, Truva'nın yağmalanmasından kurtulup kaçan Afrodit'in oğlu Aeneas'ın İda Dağı'na geldiği, buradaki ağaçlardan 20 gemi yaparak Antandros limanından İtalya'ya açılarak Roma'nın kuruluşunu gerçekleştirdiği yazılı. Ataların geldiği yer olması nedeniyle İskender ve Roma imparatorları Truvayı çok önemsemiş ve kült alanı haline getirmişler. Bu gezinin bitiminde herkes, Antandros'un, ileride Efes, Aspendos gibi ses getiren bir kent olacağı konusunda hemfikirli.

Başka bir gün yapılan jeoloji, hidrojeoloji/hidrojeomorfoloji gezisinde, Kazdağı'nın, İlyada'da "bin pınarlı İda" olarak anılmasını sağlayan Pınarbaşı, Şahin Kanyon, Mıhlı Çay, Sütüven Şelalesi ve Hasanboğuldu gibi karstik pınarların oluşturduğu rekreasyon alanları gezildi. Çanakkale Üniversitesi'nden Prof.Dr.Erdinç Yiğitbaş, çevreye hakim bir konumda olan Zeybektaş Orman Gözetleme Kulesi'nde bölgenin jeolojik evrimini anlattı. Kazdağlarını oluşturan kayaların, bölgede 210 milyon yıl ve 70 milyon yıl önce kapanan iki okyanusun üst üste binen ürünleri olduğunu, yaklaşık 50 milyon yıl önce bölgenin karalaşarak sığ göllerin yer aldığı bir paleocoğrafya sergilediğini, volkanik faaliyetlerin de bu dönemde başlayarak 10 milyon yıl öncesine dek sürdüğünü, volkanik ürünlerin bu göllerin tabanlarında biriktiğini belirtti. 10 milyon yıl önce başlayan genç tektonik dönemde Kazdağı'nın kuzey ve güney kesimleri faylarla sürekli alçalırken (graben), orta bölümü sürekli yükselerek (horst) günümüzdeki zirveleri oluşturmuş. Güneydeki Edremit Körfeziyle kuzeydeki Bayramiç Çukuru adı geçen grabenleri temsil ediyor.

Balıkesir Üniversitesi'nden Prof. Dr. Gülen-dam Tümen "Kazdağı Milli Parkı'nın Floristik Özelliklerini", Yrd.Doç.Dr. Fatih Satıl ise "Çiçekli Bitkilerini" anlattı. İlyada Destanı'nda İda Dağı, Zeus ile Heranın "şebnem, nilüfer çiçekleri safran ve sümbül karışımı taze çimenlerden oluşan yumuşak, kalın bir minderde uyudukları bir cennet" olarak betimlenmektedir. Prof. Tümen'in başkanlığındaki bir ekip tarafından bu "cennete" ait bitkilerin araştırıldığı "Kazdağı'nın Çiçekli Bitkileri

Sideritis troyana (Sarıköz çayı- Kazdağı'na endemik)
Foto: F. Satıl

ve Fiziksel Ortam" başlıklı TÜBİTAK'ca desteklenen projeye Kazdağı'nda 32'si yalnızca bu dağa özgü olmak üzere en az 78 ülke çapında nadir bitkinin yer aldığı anlaşılmıştır. Proje sonuçları bu yıl yapılan eğitim konularına yeni bilgiler olarak eklendi.

Prof.Dr. Ali Demirsoy ve Prof.Dr. Varol Tok Kazdağları'nın yaban hayvanlarını habitatlarıyla birlikte tanıttılar. İlyada'da, Kazdağı yaban hayvanlarının evi olarak nitelendirilmekte, "ayılar", "çevik hareketli leoparlar" ve "geyiklerden" bahsedilmektedir. Hacettepe Üniversitesi, 18 Mart Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nin ortak hazırladıkları, yürütücülüğünü Prof. Dr. Ali Demirsoy'un yaptığı, "Kazdağı Milli Parkı Faunasının Araştırılması"adlı proje TÜBİTAK'ca 2003 yılından bu yana desteklenmektedir. Proje çalışmaları sonunda üretilen ilk veriler Milli Parkta bu yıl yapılan eğitimin faunaya ilişkin en yeni konularını oluşturdu. Prof. Demirsoy'un Kazdağının Zeytinli Çayı Vadisi'nde bir günlük çalışmayla saptadığı faunanın çeşitliliği herkesi hayrete düşürdü, bu zenginliğin Çay üzerinde yapılması düşünülen baraj altında kalacağını öğrendiklerinde üzüldüler.

Kazdağı'nın flora ve faunasını anlatan hocalar eğitim merkezindeki anlatımdan sonra ortak bir program yaparak katılımcılarla birlikte Zeytinli, Mehmetalan, Sarıkız güzergahı üzerinde bir arazi çalışması gerçekleştirdiler.

Yine Balıkesir Üniversitesi'nden Yrd.Doç.Dr. Yılmaz Arı Kazdağı Milli Parkı'nın Kültürel Ekolojisi'ni tartışmalı olarak işledi. Gelişmiş ülkelerde milli park idarelerinin başarısının içinde yaşayan insanların ekonomik refahıyla ölçüldüğünü belirten Dr. Arı Kazdağı Milli park idaresiyle yöre insanların ilişkilerini bu ölçekte değerlendirdi. Dr.

Arı, Milli Park ilanından sonra halkın önemli miktarda gelir kaybına uğradığını, bu kaybı telafi edecek alternatif gelir kaynaklarının henüz yaratılmadığını vurgulayarak Milli Parkın tamamının halka yasaklanması yerine "mutlak koruma alanları" "gezilebilir alanlar" gibi zonlamaların oluşturulması gerektiğini vurguladı. Dr Yılmaz Arı'nın "Kazdağlarının Kültürel Ekolojisi" konulu 2003 yılında başladığı bu çalışmayı TÜBİTAK destekliyor. Projeden elde edilen ilk veriler bu yıl yapılan eğitimin konularını oluşturdu.

Kazdağı Milli Park şefi Hasan Basri Avcı Kazdağı Milli Park'nda ki yasal mevzuatı aktarıırken Prof.Dr. Kenan Mortan Doğal Ortamlarla uygarlıklar arasındaki ilişkileri irdeliyerek halen aşiret düzeyindeki yerli grupların doğayla uyum içerisinde yaşadığını, modern toplumları yönlendiren kapitalist sistemin insanları sürekli daha fazla tüketmeye özendirildiğini vurguladı.

Bir başka gün, Truva, Behramkale ve Assos Gezisi yapıldı. Bu Antik kentin önemi, botanik biliminin öncülleri olan Aristo ve Theophratus'un MÖ 317-311 tarihleri arasında Assos'a gelerek İda Dağı'nın bitkilerini incelemiş olmasından kaynaklanıyor.

Bilim ve Teknik'in yazarlarından Prof.Dr. Osman Demircan Sera Etkisine bağlı iklim değişikliklerini anlattıktan sonra gece eğitim merkezi'nin terasında katılımcılara Gökyüzünü tanıttı. Prof.Dr. Şükran Cirik ve Bülent Gözcüoğlu Ege ve Marmara Denizleri'nin Biyoçeşitliliğini katılımcılara Eğitim Merkezi'nde önce dialarla anlattılar, ertesi gün Ayvalık Adaları'na düzenlenen bir tekne gezisi sırasında denizde uygulamalı olarak tanıttılar. Katılımcılar topladıkları yosunları eğitmenlerin yardımıyla türlerine ayırarak beyaz karton üzerine yapıştırıp koleksiyon hazırladılar, yenilebilen yosunlardan hazırladıkları yosun salatası ise akşam yemeğinin sürprizi oldu.

İlyada Destanı'nı okuyan yabancıların çoğu Truva ve Kazdağı'nı görmek için Türkiye'ye geliyorlar. Kazdağı'ndaki eko-rehber gereksinimini fark eden Balıkesir Valiliği, Milli Park İl Müdürlüğü ve Balıkesir Üniversitesi ile işbirliği yaparak 2002 yılında kılavuz yetiştirme kursu başlatmış. Bu makalede tanıttığımız "Kazdağı Milli Parkı'nda Bilimsel Çevre Eğitimi" adı geçen kılavuzluk eğitiminin daha kapsamlı hali. Eğitime katılan araştırma görevlilerimizin büyük bir bölümü MEB tarafından yaz aylarında yaptırılan izcilik eğitimlerinde kendi konularıyla ilgili gönüllü eğitim verebileceklerini vurguladılar. Artık onların anlatacakları çok şey var!.

Doç. Dr. F. Sancar Ozaner
Proje Koordinatörü

Asperula sintenesii
(Kazdağı'na endemik)
Foto: F. Satıl

Linum boissieri (Kazdağı'na endemik)
Foto: T. Dirmenci

Thymus pulvinatus
(Kekik - Kazdağı'na endemik)
Foto: F. Satıl